

Национален референдум. Въпроси на национален референдум и гаранци за вземане на информирано решение от гражданите.

Референдумът е една от формите за пряко участие на членовете на едно общество във вземането на решения, имащи важно значение за него. По същество тази форма на пряката демокрация представлява допитване до народа, извършено чрез гласуване по важен държавен или местен въпрос. Населението с право на глас на дадена държава или нейна структурна териториална единица трябва да одобри или да отхвърли дадено предложение.

Чрез въвеждането в законодателството на механизмите на пряката демокрация, народът запазва за себе си потенциалната възможност да се включи директно в управлението при възникване на такава необходимост. Това позволява на суверена (народа) да внесе коректив в поведението на управляващите. Вземайки предвид изцяло своите собствени интереси, суверенът има възможност да изрази волята си относно това, в каква степен държавните институции целесъобразно и ефективно упражняват предоставената им власт, както и да определя посоката на бъдещото упражняване на тази власт.

По правило референдум се произвежда по въпроси, които са от важно национално или местно значение. Естествено, от правилото има и изключения, и то в двете посоки. От една страна има държави като България, например, където, въпреки че референдумът е предвиден като форма на пряката демокрация на най-високо законово равнище – в Конституцията, а също и в нарочен закон (Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление), за последен път национален референдум е провеждан преди повече от 40 години. Общо в историята на Третата българска държава има проведени 3 национални референдума. От друга страна има държави като Швейцария, където гражданите изразяват позицията си няколко пъти годишно, по няколко десетки въпроса - от такива като членството в ООН и ЕС, през устройството на армията, до прозаичната дилема какви лампи да се сложат на общинския площад.

Както винаги, редно е да търсим истината някъде по средата. В нашата действителност не е допустимо да се изразходват колосални суми за провеждане на референдуми по въпроси, които имат повече злободневен, отколкото важен стратегически характер. Разбира се, не може да се преминава и в другата крайност – три референдума за близо едно столетие.

Тук неизбежно се достига и до акцента на темата – по какви въпроси трябва да се произвежда национален референдум, както и какви са гаранциите, че общественото мнение няма да бъде манипулирано и насочено в нечий друг интерес, различен от обществения.

Въпросите, по които би следвало да се потърси мнението на суверена, могат да бъдат от важен политически, икономически, стратегически, военен и всякакъв друг характер. Обединяващото между тях трябва да бъде големият обществен интерес, значението на дадения въпрос за общото благоденствие и бъдещото развитие на държавата и обществото. Естествено, народът не е специалист по всичко. Именно за това въпросите трябва да бъдат поставяни по-общо, по-глобално, а не по такъв начин, че отговорът да изисква едва ли не задълбочени експертни познания. Така се поставя въпросът за информираността. Пределно ясно е, че не всеки имащ право на глас разсъждава денем и нощем по геостратегическите, икономически и политически въпроси от национално значение. Самият факт обаче, че са събрани необходимият брой волеизявления за инициране на процедура по провеждане на референдум означава, че темата е достатъчно значима и вълнува обществото. Подписалите се в искането за референдум са така да се каже „представителна извадка“ на обществото. Това са хора, които знаят за съществуването на даден проблем/въпрос и се интересуват от развитието му, това са хора, които имат изградено мнение по темата и биха желали да го изразят. Естествено до урните няма да отидат само такива хора. Ще отидат и други, които към момента не са така добре информирани. Задачата на гражданското общество в този случай е да направи така, че възможно най-подробен поток от обективно поднесена информация да достигне до всеки един гражданин.

Така на дневен ред идва проблемът за свободата на словото – съществува ли такава у нас, или всичко е само илюзия? Дали хората в медиите се чувстват вътрешно свободни в професионалната си дейност?

Как представят новините? Спазват ли се етичните норми и стандарти? Има ли прозрачност на медийната собственост и равнопоставен достъп на медиите до разпространението".

Най-стабилната гаранция за вземането на информирано решение от страна на гражданите по въпросите, по които ще се провежда, референдум е свободата на словото.

Проучване, проведено в началото на месец ноември 2012г. от НЦИОМ (Национален център за изследване на общественото мнение) във връзка с предстоящият догодина национален референдум показва, че само 7 на сто от участвалите в изследването оценяват информираността си по въпросите за ядрената енергетика като висока и твърдят, че целенасочено търсят информация по темата. Като средна определят информираността си по въпросите за ядрената енергетика 38% и посочват, че понякога попадат на информация по темата. По-често така отговарят хората с висше образование и от домакинства със средни и високи доходи. Като слаба определят информираността си в тази област 36%. Те са предимно младежи на възраст до 29 години, хора с основно образование, анкетираните от домакинствата с най-ниски доходи. Като "никаква" оценяват информираността си по въпроса 19% от интервюираните. Така отговарят най-вече бедните, жителите на селата и ромите.

Цитираните данни само потвърждават колко деликатен е въпросът за информираността. Чрез референдума отговорността от вземането на решението по въпроса се прехвърля малко или много от управляващите директно върху народа. Тоест решението на суверена може да послужи като бъдещо оправдание на управляващите. Именно това прави въпросът за информираността толкова важен. Гореспоменатото проучване показва, че едва 7 на сто от анкетираните целенасочено са търсили информация по проблема. Всички останали очевидно ще разчитат на информацията, която ще достигне до тях, без да са я търсили – чрез вестници, радио, телевизия, интернет.

Именно поради тези причини считам, че свободата на словото и независимостта на медиите от политически, икономически и лични интереси е най-голямата гаранция за вземане на информирано решение от

гражданите. Може би неслучайно напоследък България търпи остри критики в това отношение от своите европейски партньори.

Преди приближаващ референдум е необходимо специалисти в съответната област да получат трибуна за изказване на своята позиция. Необходимо е всички гледни точки да бъдат безпристрастно и обективно отразени, за да могат гражданите да вземат своето информирано решение.